

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.76](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.76)

УДК 65.016

*Є. О. Діденко,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ
ORCID: 0000-0003-0290-732X
Г. М. Козут,
студент, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ
ORCID: 0000-0003-3811-2414*

СТРАТЕГІЧНИЙ АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

*Ye. O. Didenko
Ph.D., associate professor of management department,
Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv
G. M. Kogut
student, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv*

STRATEGIC ASPECT OF ENTERPRISE COMPETITIVENESS MANAGEMENT

У статті за даними Державної служби статистики України визначено динаміку кількості суб'єктів господарювання та розглянуто стан рентабельності їх діяльності, досліджено обсяги витрат на впровадження промисловими підприємствами інновацій та проаналізовано їх структуру, розглянуто тенденції зміни ВВП країни та рівень індексу споживчих цін, представлено характеристику стану інвестиційної активності та наведено світові позиції держави в контексті показника глобальної конкурентоспроможності. Розглянуто особливості конкурентоспроможного функціонування підприємства як відкритої системи в контексті запровадження положень концепції сталого розвитку. Розкрито ключові притаманні діяльності підприємства ознаки сталого розвитку. Охарактеризовано основні властивості підприємства як системи з точки зору концепції сталого розвитку, серед яких витривалість, стійкість, опірність, адаптивність та рівноважність. Розроблено концепцію конкурентоспроможності підприємства як відкритої системи в контексті сталого розвитку. На основі результатів дослідження авторами встановлено, що конкурентна стратегія має розглядатися за низовим (стратегія формування конкурентних переваг, що спирається на контроль над витратами, диверсифікацію або фокусування), середнім (стратегія забезпечення конкурентоспроможності, що розглядається в товарному, ресурсному, техніко-технологічному, соціальному, фінансово-інвестиційному, кадрово-управлінському та інтеграційному контекстах) та вищим (стратегія конкурентної поведінки, що може концентруватися на наступальних, оборонних або комбінованих діях) рівнями. Також авторами запропоновано інноваційно-орієнтовану модель стратегічного управління конкурентоспроможністю в контексті сталого розвитку підприємства, яка спирається на дослідження стану підприємства, передбачає формування та розробку його конкурентної

стратегії задля перетворення суб'єкта підприємницької діяльності на конкурентоспроможний комплекс динамічного господарювання, функціонування якого спрямовано на створення стратегічного потенціалу, формування передумови подальшого забезпечення конкурентоспроможності та забезпечення економічної безпеки.

The authors considered the dynamics of the number of enterprises and the state of profitability of their economic activity, investigated the volume of expenditures by industrial enterprises for the introduction of innovations and analyzed their structure, considered the tendencies of change of GDP of the country and the level of the consumer price index, presented the characteristics of the state of investment activity and presented the world position in the context of the global competitiveness indicator. The authors considered the peculiarities of competitive functioning of the enterprise as an open system in the context of implementing the provisions of the concept of sustainable development. The authors revealed the key features of sustainable development inherent in the enterprise. The authors have described the basic properties of the enterprise as a system in terms of the concept of sustainable development, including endurance, resilience, resilience, adaptability and equilibrium. The authors developed the concept of enterprise competitiveness as an open system in the context of sustainable development. The authors found that the competitive strategy of the enterprise should be considered at the grassroots level (strategy of formation of competitive advantages, based on cost control, diversification or focusing), middle level (strategy of ensuring competitiveness, which is considered in commodity, resource, technical and technological, social, financial-investment, personnel-management and integration contexts) and higher level (competitive behavior strategy that can concentrate on offensive, Throne or combined operations). The authors proposed an innovative-oriented model of strategic management of enterprise competitiveness in the context of sustainable development. The authors determined that this model is based on the study of the state of the enterprise, involves the formation and development of its competitive strategy. The authors found that the main purpose of this model is the transformation of the business entity into a competitive dynamic management complex, whose operation is aimed at creating strategic potential, forming the prerequisite for further competitiveness and economic security of the market entity.

Ключові слова: сталий розвиток; конкурентна стратегія; стратегічне управління; стратегічний потенціал; конкурентоспроможність; конкурентний статус; економічна безпека; інвестиційна діяльність; інноваційна діяльність.

Keywords: sustainable development; competitive strategy; strategic management; strategic potential; competitiveness; competitive status; economic security; investment activity; innovation activity.

Постановка проблеми. Статистичні дані щодо розвитку вітчизняної економіки демонструють зниження рівня проявів деструктивних факторів [9, 10]. Про це свідчить, в першу чергу, поступове зростання після кризових років обсягів ВВП (рис 1), що відбулося на фоні загальної стабілізації політичної та економічної ситуації в країні, одним з індикаторів чого є індекс споживчих цін.

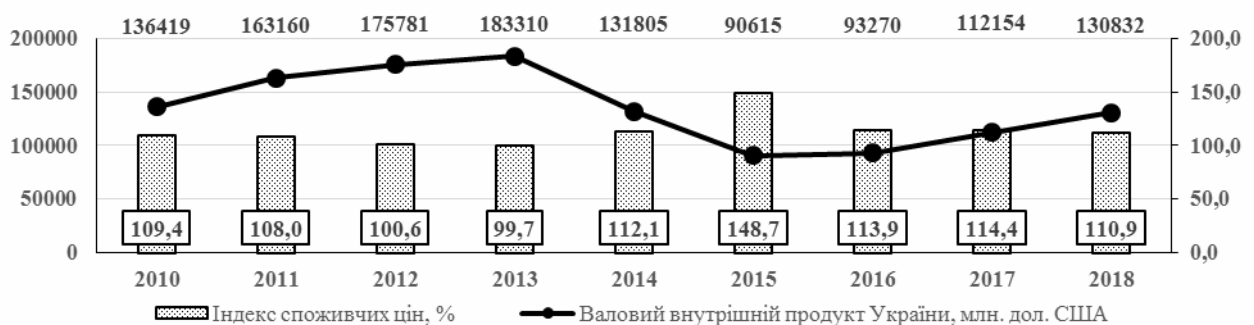

Рис. 1. Динаміка ВВП України та індексу споживчих цін

Така ситуація обумовлена в останні роки суттєвою активізацією господарської діяльності як

представників крупного, так середнього та дрібного бізнесу, кількість яких збільшилася (табл. 1), а загальна ефективність функціонування істотно зросла (табл. 2) [9].

Про економічне зростання країни також свідчить пришвидшення темпів капітального інвестування [9] (рис. 2), спрямованого переважним чином, відповідно до даних Державної служби статистики України, на розбудову інфраструктури та розвиток виробничого потенціалу вітчизняних підприємств.

Табл. 1.
Кількість суб'єктів господарювання в Україні

Роки	Загалом, од.	У тому числі					
		Великі		Середні		Малі	
		од.	у % до загальної кількості	од.	у % до загальної кількості	од.	у % до загальної кількості
2010	378810	586	0,2	20983	5,5	357241	94,3
2011	375695	659	0,2	20753	5,5	354283	94,3
2012	364935	698	0,2	20189	5,5	344048	94,3
2013	393327	659	0,2	18859	4,8	373809	95,0
2014	341001	497	0,1	15906	4,7	324598	95,2
2015	343440	423	0,1	15203	4,4	327814	95,5
2016	306369	383	0,1	14832	4,9	291154	95,0
2017	338256	399	0,1	14937	4,4	322920	95,5
2018	355952	446	0,1	16124	4,5	339382	95,4

Табл. 2.
Показники рентабельності суб'єктів господарювання, %

Роки	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств				Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств			
	Загалом	у тому числі			Загалом	у тому числі		
		Великі	Середні	Малі		Великі	Середні	Малі
2010	4,0	3,9	5,0	1,8	0,5	0,2	2,3	-5,7
2011	5,9	6,2	6,0	4,2	1,8	3,3	1,2	-2,5
2012	5,0	5,2	5,0	4,1	1,0	0,9	2,2	-3,3
2013	3,9	5,0	3,2	2,2	-0,7	0,6	-0,1	-6,2
2014	-4,1	0,7	-3,6	-17,9	-14,2	-11,1	-12,5	-26,5
2015	1,0	4,0	0,0	-4,2	-7,3	-7,0	-5,0	-13,6
2016	7,4	8,8	6,9	5,2	0,6	2,4	0,7	-3,6
2017	8,8	11,2	7,3	6,5	3,0	5,2	3,1	-2,0
2018	8,1	9,1	7,0	8,3	4,5	5,2	4,6	2,7

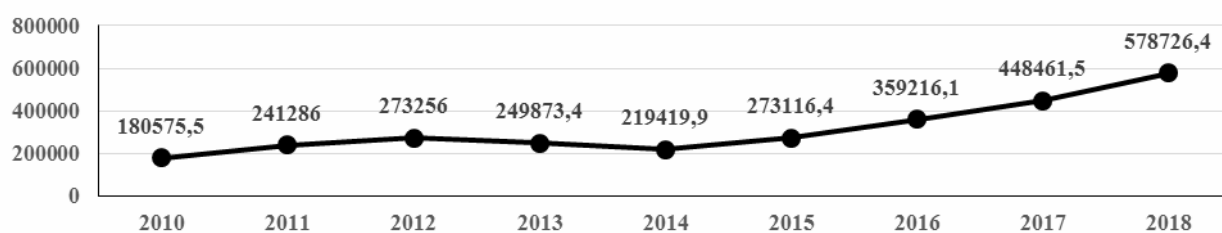

Рис. 2. Динаміка рівня капітальних інвестицій, млн. грн.

Не можна не відмітити також збільшення інвестиційно-інноваційної активності підприємств [9] (табл. 3 та 4).

Табл. 3.
Витрати за напрямками інноваційної діяльності підприємств

Роки	Витрати на інновації	У тому числі за напрямками							
		Дослідження і розробки		Придбання інших зовнішніх знань		Придбання машин обладнання та програмного забезпечення		Інші витрати	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%

2010	8045,5	996,4	12,38	141,6	1,76	5051,7	62,79	1855,8	23,07
2011	14333,9	1079,9	7,53	324,7	2,27	10489,1	73,18	2440,2	17,02
2012	11480,6	1196,3	10,42	47	0,41	8051,8	70,13	2185,5	19,04
2013	9562,6	1638,5	17,13	87	0,91	5546,3	58,00	2290,9	23,96
2014	7695,9	1754,6	22,80	47,2	0,61	5115,3	66,47	778,8	10,12
2015	13813,7	2039,5	14,76	84,9	0,61	11141,3	80,65	548	3,97
2016	23229,5	2457,8	10,58	64,2	0,28	19829	85,36	878,4	3,78
2017	9117,5	2169,8	23,80	21,8	0,24	5898,8	64,70	1027,1	11,27
2018	12180,1	3208,8	26,34	46,1	0,38	8291,3	68,07	633,9	5,20

Проте, на відміну від попередніх років, спостерігається зміщення акценту у сферу досліджень та розробок, що певною мірою свідчить про зміну бачення багатьма суб'єктами господарювання підходу до ведення бізнесу. Але проблемним аспектом залишається питання фінансування інноваційної діяльності, що з урахуванням знецінення національної валюти є суттєво нижчим за докризовий рівень. Окрім того, очевидною залишається низька зацікавленість іноземних інвесторів, що раніше виступали істотним інструментом розвитку національної економіки.

Табл. 4.
Структура витрат інноваційної діяльності підприємств

Роки	Витрати на інновації, млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів							
		Власних		Державного бюджету		Інвесторів-нерезидентів		Інших джерел	
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
2010	8045,5	4775,2	59,4	87	1,08	2411,4	29,97	771,9	9,59
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,04	56,9	0,40	6542,2	45,64
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	1,95	994,8	8,67	2925,6	25,48
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,26	1253,2	13,11	1311,3	13,71
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,47	138,7	1,80	672,8	8,74
2015	13813,7	13427	97,2	55,1	0,40	58,6	0,42	273	1,98
2016	23229,5	22036	94,9	179	0,77	23,4	0,10	991,1	4,27
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,49	107,8	1,18	1078,3	11,83
2018	12180,1	10742	88,2	639,1	5,25	107	0,88	692	5,68

Загалом же варто відмітити зростання уваги інноваційно-активних підприємств до ресурсозбірливіх технологій [9] (табл. 5), що безумовно є позитивною тенденцією.

Табл. 5.
Показники впровадження інновацій на промислових підприємствах

Роки	Частка підприємств, що впроваджували інновації (продукцію, технологічні процеси), %	Впроваджено нових технологічних процесів			Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції (товарів, послуг)		
		Загалом, од.	У т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі, од.		Загалом, од.	У т.ч. нові види техніки, од.	
			Кількість, од.	Частка від загальної кількості, %		Кількість, од.	Частка від загальної кількості, %
2010	11,5	2043	479	23,5	2408	663	27,5
2011	12,8	2510	517	20,6	3238	897	27,7
2012	13,6	2188	554	25,3	3403	942	27,7
2013	13,6	1576	502	31,9	3138	809	25,8
2014	12,1	1743	447	25,7	3661	1314	35,9
2015	15,2	1217	458	37,6	3136	966	30,8
2016	16,6	3489	748	21,4	4139	1305	31,5
2017	14,3	1831	611	33,4	2387	751	31,5
2018	15,6	2002	926	46,3	3843	920	23,9

В свою чергу, статистичні матеріали дозволяють зробити висновок про зростання частки надання послуг та виготовлення продукції інноваційного характеру, що спричинило зниження долі виробництва новітньої техніки у даній структурі.

Але зазначені зміни істотним чином не вплинули на загальну конкурентну позицію України, що обумовлено повільнішими за інші держави темпами розвитку [10] (рис. 3).

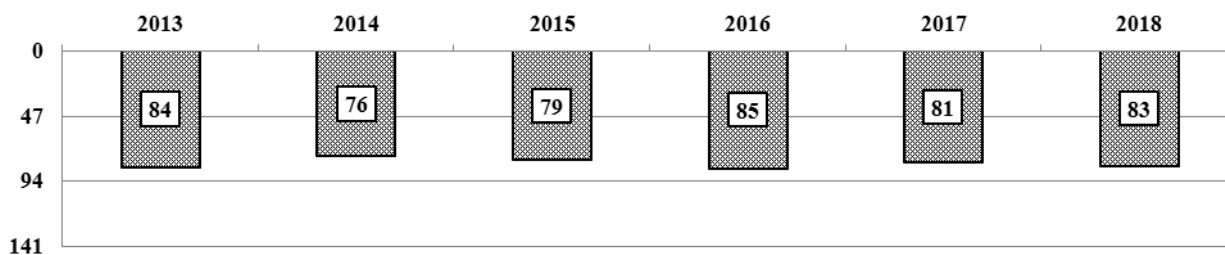

Рис. 3. Зміна позиції України за рівнем індексу глобальної конкурентоспроможності

Саме тому актуальним питанням на даному етапі розвитку національної економіки виступає пошук шляхів загального зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників у стратегічній перспективі шляхом забезпечення умов реалізації ними прогресивних концепцій ведення конкурентної боротьби.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням стратегічного менеджменту та управління конкурентоспроможністю підприємств присвячено наукові праці низки вчених, зокрема: Г. Азоєва, І. Ансоффа, Л. Балабанової, Т. Васильціва, О. Виноградової, І. Герчикова, А. Градова, В. Гриньова, Ю. Іванова, О. Іванової, І. Ігнатєвої, М. Кизима, М. Кричевського, О. Кузьміної, Р. Лупака, Т. Омеляненко, В. Павлової, С. Покропивного, М. Портера, О. Ревенка, О. Тищенко, А. Томпсона, Р. Фатхутдінова, Л. Чайникової, Т. Четєвої-Терашвілі, А. Юданова та ін. Проте зміни пріоритетів розвитку світової економіки вимагають подальшого розвитку теоретико-методичних засад у зазначених сферах.

Постановка завдання. Мета даного дослідження полягає у розробці інноваційно-орієнтованої моделі стратегічного управління конкурентоспроможністю в контексті сталого розвитку підприємства.

Вклад основного матеріалу. Як загальновідомо, підприємство у насиченому та складному зовнішньому середовищі функціонує як відкрита система, що в результаті здійснення комплексу господарських процесів виготовляє продукцію або послуги задля подальшого отримання прибутку. Але ефективність цього визначається здатністю підприємства конкурувати з іншими суб'єктами господарювання за рахунок наявності певних переваг, ефективність використання яких і стає детермінантом у боротьбі як за ресурси, так і споживача. Саме тому, ключовим аспектом з даної позиції виступає спроможність, з одного боку, сформувані такі конкурентні переваги, що виступає фундаментом розробки стратегії підприємства, а з іншого, – реалізувати їх в ході функціонування на ринку [2-4, 7].

Як вважають фахівці, конкурентна стратегія підприємства має розглядатися з точки зору трьох основних рівнів [8], які можна поділити наступним чином:

1. Низовий – Стратегія формування конкурентних переваг, що спирається на контроль над витратами, диверсифікацію або фокусування.
2. Середній – Стратегія забезпечення конкурентоспроможності, що розглядається в товарному, ресурсному, техніко-технологічному, соціальному, фінансово-інвестиційному, кадрово-управлінському та інтеграційному контекстах.
3. Вищий – Стратегія конкурентної поведінки, що може концентруватися на наступальних, оборонних або комбінованих діях.

Окрім того, важливою умовою участі вітчизняних підприємств у конкурентній боротьбі як на внутрішніх, так і зовнішніх ринках на даний момент виступає врахування світових пріоритетів розвитку підприємницької діяльності. Так, на сучасному етапі господарювання ведення конкурентної боротьби провідними виробниками спирається на положення концепції сталого розвитку, що передбачає прогресивне підприємництво на основі дотримання балансу між економічною, соціальною та екологічною складовими [6]. Дане твердження виходить з того, що сталим у загальному випадку вважають такий розвиток підприємства, при якому суб'єктом господарювання здійснюється інноваційно-орієнтоване, соціально-гармонійне та еколого-безпечне функціонування, що в результаті забезпечує його стабільне та неперервне економічне зростання.

Відповідно до наявних теоретико-методичних засад [5, 6] можна виділити ключові ознаки сталого розвитку підприємства (рис. 4).

З точки зору сталого розвитку, підприємству як системі мають буди притаманні певні властивості [5]. По-перше, витривалість, тобто властивість підприємства як системи зберігати функціональність або можливості її відновлення в умовах зміни зовнішнього середовища. По-друге, стійкість, тобто властивість зберігати цілісність та стабільно здійснювати господарську діяльність відповідно до обраної конкурентної стратегії у складному змінному зовнішньому середовищі. По-третє, опірність, тобто властивість системи передбачати та запобігати негативним впливам зовнішнього середовища, а у разі неможливості – ефективно протидіяти ним. По-четверте, адаптивність, тобто властивість суб'єкта господарювання пристосовуватися до змін зовнішнього оточення. По-п'яте, рівноважність, тобто властивість підприємства в процесі господарювання дотримуватися балансу економічних, соціальних та екологічних інтересів.

На основі зазначеного наведемо концепцію конкурентоспроможності підприємства як відкритої системи на рис. 5.

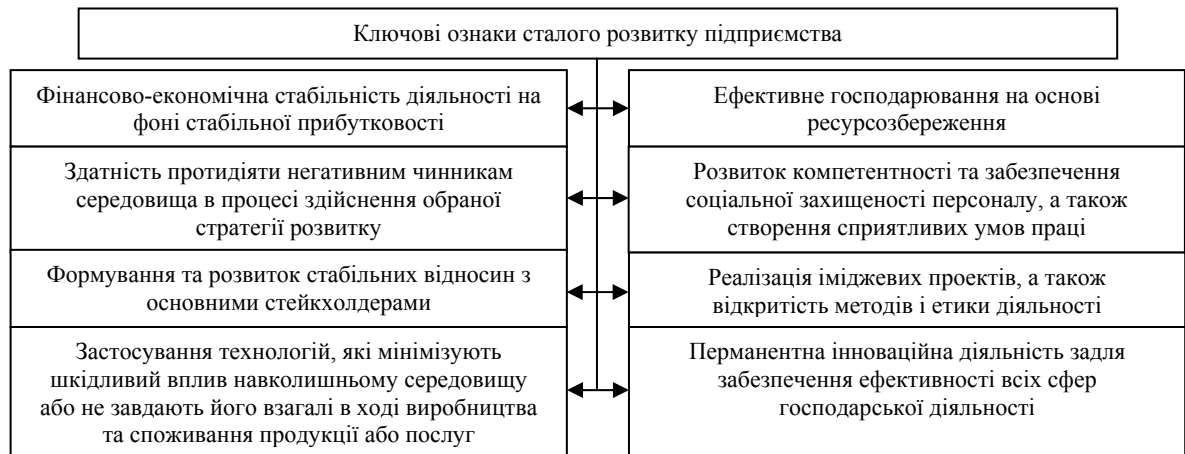

Рис. 4. Ключові ознаки сталого розвитку підприємства

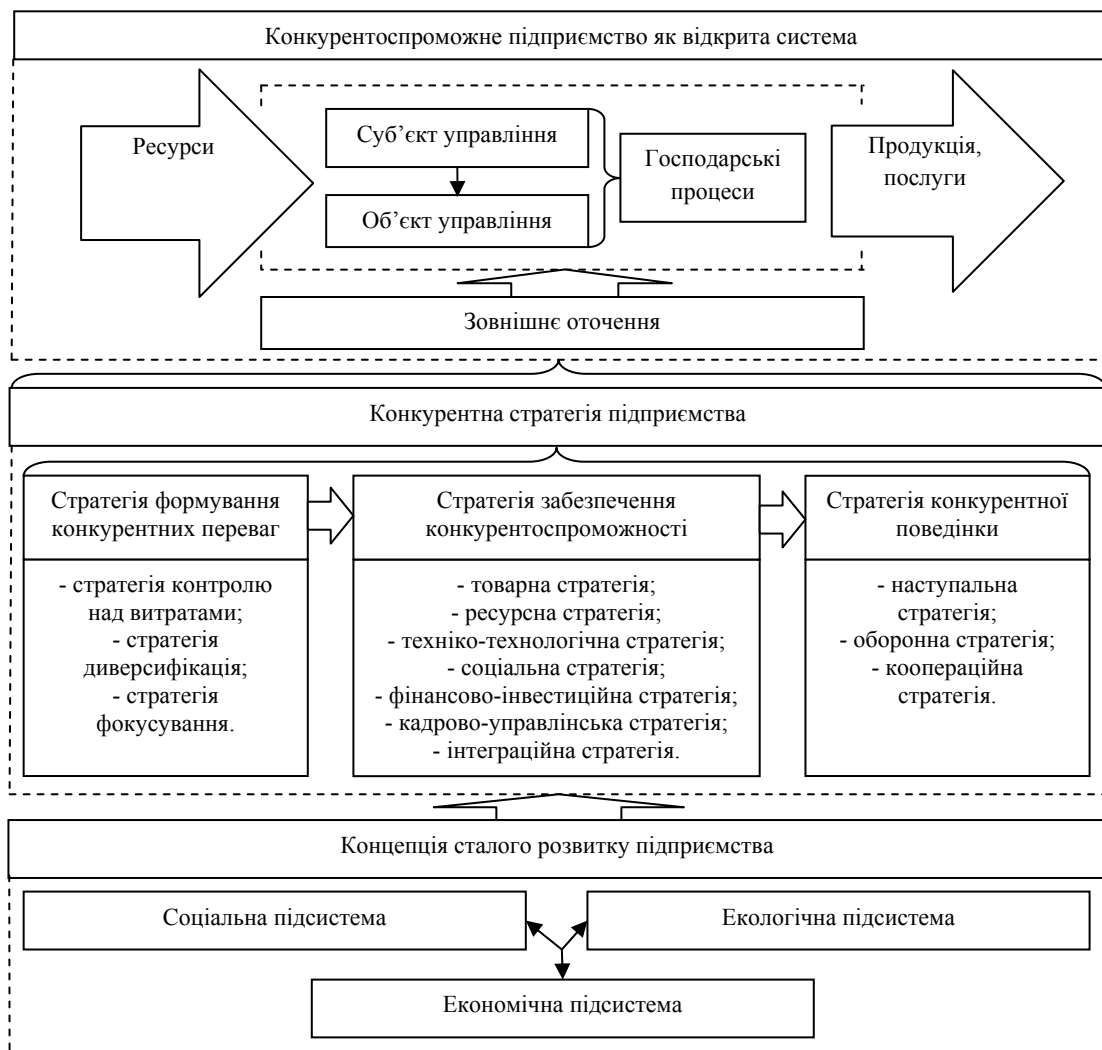

Рис. 5. Концепція конкурентоспроможності підприємства як відкритої системи

Також потрібно зауважити, що, відповідно до зазначеного, модель стратегічного управління конкурентоспроможністю в контексті сталого розвитку підприємства має носити інноваційно-орієнтований характер. Так, загальною метою процесу залишається розвиток стратегічного потенціалу, створення передумови забезпечення конкурентоспроможного розвитку та економічної безпеки підприємства, а до основних стадій належать: дослідження стану підприємства, формування та реалізація його конкурентної стратегії. Задля дослідження стану доцільним виступає аналіз у взаємозв'язку стратегічного потенціалу та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, що, з однієї сторони, дозволить максимально результативно виявити сильні сторони та загрози функціонуванню, а, з іншої, – встановити наявні на

потенційні конкурентні переваги. Проте формування конкурентної стратегії потребує створення об'єктивного балансу (менеджмент підприємства має дотримуватися його на всіх рівнях стратегії) в контексті концепції сталого розвитку, що сприятиме розвитку іміджу господарської діяльності [1]. Досягнення ж зазначених вище цілей у сучасних умовах стає неможливим без перетворення підприємства на конкурентоспроможний комплекс динамічного розвитку, що ґрунтується на циклічності та спирається на модернізацію інтелектуально-кадрового забезпечення, перманентне провадження інновацій у всіх сферах господарської діяльності та осучаснення бізнес-процесів [4, 7].

На основі зазначеного представимо на рис. 6 інноваційно-орієнтовану модель стратегічного управління конкурентоспроможністю в контексті сталого розвитку підприємства.

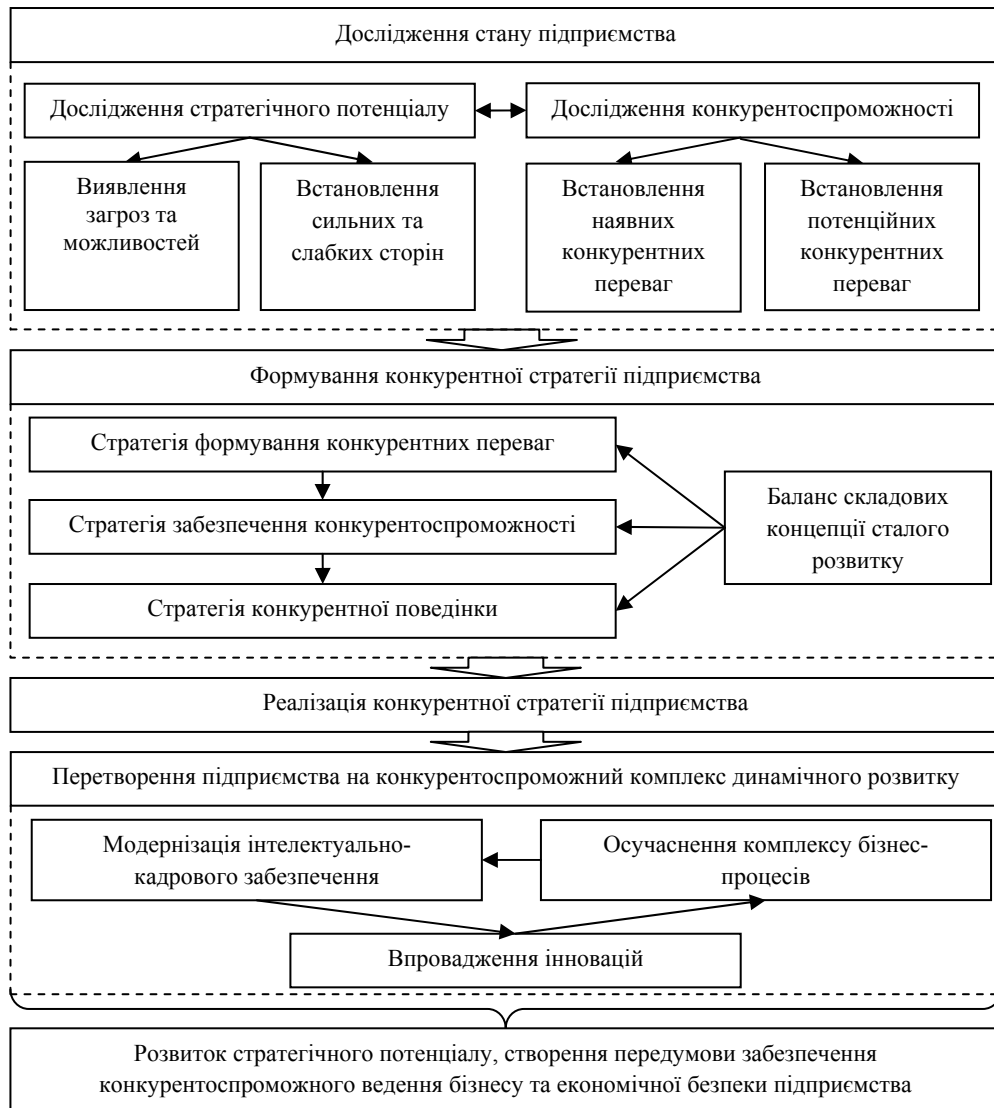

Рис. 6. Інноваційно-орієнтована модель стратегічного управління конкурентоспроможністю в контексті сталого розвитку підприємства

Висновки. Як бачимо, процес управління конкурентоспроможністю на даному етапі розвитку економіки потребує зміни стратегічного бачення ведення бізнесу, що передбачає впровадження вітчизняними підприємствами в ході господарювання положень концепції сталого розвитку. Саме така прогресивна модель, що застосовується провідними світовими компаніями та ґрунтується на балансі економічних, соціальних та екологічних засад функціонування, виступає фундаментом перетворення підприємства на конкурентоспроможний комплекс динамічного господарювання та забезпечує досягнення основних стратегічних цілей, серед яких створення передумови забезпечення конкурентоспроможного ведення бізнесу та економічної безпеки суб'єкта ринку на основі розвитку його стратегічного потенціалу. Проте, відповідно до тенденцій, які спостерігаються в економіці України, істотним бар'єром реалізації зазначеної моделі багатьма вітчизняними підприємствами виступають повільні темпи інноваційного розвитку всіх сфер господарської діяльності та стан інтелектуально-кадрового забезпечення функціонування, що послаблює у підсумку їх конкурентні позиції. Тому нагальним завданням на даному етапі є пошук джерел пришвидшення інноваційного розвитку, ключем до чого має стати залучення додаткових інвестицій при підтримці держави.

Література.

1. Діденко Є. О. Імідж підприємства як один з факторів його конкурентоспроможності / Є. О. Діденко, М. С. Лавриненко // *Geopolitical processes in the world today : Collection of scientific articles.* – «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education. Vienna, Austria, 2016. – Р. 23-27.
2. Діденко Є. О. Процес досягнення підприємством конкурентних переваг / Є. О. Діденко, А. К. Даніленко // *Ефективна економіка.* – 2016. – № 11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_11_43.
3. Діденко Є. О. Управління конкурентоспроможністю юридичної компанії на основі визначення ключових факторів успіху в умовах насиченого конкурентного середовища / Є. О. Діденко, А. Г. Ткаченко // *Технології та дизайн.* – 2014. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/td_2014_4_12.
4. Иванов Ю. Б. Управління конкурентоспроможністю підприємства : Підручник/ Ю. Б. Иванов, М. О. Кизим, О. М. Тищенко, О. Ю. Иванова, О. В. Ревенко, Т. М. Чечетова-Терашвілі. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2010. – 320 с.
5. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства / Л. А. Квятковська // *Вісник соціально-економічних досліджень.* – 2013. – Вип. 1. – С. 85-89.
6. Кузьміна О. С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталий розвиток підприємства» / О. С. Кузьміна // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* – 2015. – № 5 (1). – С. 13-21.
7. Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. / Р. Л. Лупак, Т. Г. Васильців. – Львів : Видавництво ЛКА, 2016. – 484 с.
8. Омеляненко Т. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Т. В. Омеляненко, Д. О. Барабас, А. В. Вакуленко. – К. : КНЕУ, 2006. – 272 с.
9. Офіційний сайт «Державна служба статистики України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Офіційний сайт «Економічний дискусійний клуб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua>.

References.

1. Didenko, Ye. O. and Lavrynets', M. S. (2016), Company image as a factor of competitiveness, *Geopolitical processes in the world today : Collection of scientific articles.* – «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education, Vienna, Austria, pp. 23-27.
2. Didenko, Ye. O. and Danilenko, A. K. (2014), «The process of achieving competitive advantages of an enterprise», *Efektivna ekonomika*, [Online], vol . 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 15 Nov 2019).
3. Didenko, Ye. O. and Tkachenko, A. H. (2016), « A. H. Tkachenko », *Tekhnolohii ta dyzajn*, [Online], vol. 4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/td_2014_4_12 (Accessed 12 Nov 2019).
4. Ivanov, Yu. B. Kyzym, M. O. Tyschenko, O. M. Ivanova, O. Yu. Revenko, O. V. and Chechetova-Terashvili T. M. (2010), *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva* [Management of enterprise competitiveness], VD «ІNZhEK», Kharkov, Ukraine.
5. Kviatkovska, L. A. (2013), Implementation of the principles of sustainable development concept in the enterprise, *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 1, pp. 85-89.
6. Kuz'mina, O. S. (2015), Analysis of approaches to interpretation of the concept of «Sustainable enterprise development», *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 5 (1), pp. 13-21.
7. Lupak, R. L. and Vasyl'tsiv, T. H. (2016), *Konkurentospromozhnist' pidpriemstva* [Competitiveness of the enterprise], Vydavnytstvo LKA, Lviv, Ukraine.
8. Omel'ianenko, T. V. Barabas', D. O. and Vakulenko A. V. (2006), *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva* [Management of enterprise competitiveness], KNEU, Kyiv, Ukraine.
9. Official site «State Statistics Service of Ukraine» (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 16 Nov 2019).
10. Official site «Economic Discussion Club» (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 14 Aug 2019).

Стаття надійшла до редакції 19.11.2019 р.